

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1

ТЕМА: ФІЛОСОФІЯ, ЇЇ РОЛЬ У ЖИТТІ ЛЮДИНИ ТА СУСПІЛЬСТВА

Мета: ознайомити з різними типами світогляду, охарактеризувати особливості та характерні риси філософського мислення, структуру філософського знання; навчити застосовувати до конкретних ситуацій ознаки найперших філософських позицій; навчити виділяти елементи філософського мислення у певних знаннях.

Основні поняття: світогляд, філософія, міфологія, релігія, рефлексія, категорії, онтологія, гносеологія, аксіологія, етика, естетика, мистецтво, свідомість, особистість, людина, світ, віра, знання, розум, мислення, цінності, теорія, наука, культура, космологія, натурфілософія, логіка, антропологія, історія філософії.

Питання семінарського заняття

1. Поняття та структура світогляду.
2. Історичні типи світогляду.
3. Співвідношення світогляду і філософії. Філософія як світогляд.
4. Особливості філософського знання.
5. Основні функції філософії.
6. Фундаментальні філософські проблеми.

Питання для самоконтролю

1. Розкрити відмінності між філософським та науковим мисленням.
2. Назвати основні концепції виникнення філософії.
3. Чим обумовлена складність у визначенні предмету філософії?
4. Розкрити основні закономірності історико-філософського процесу.
5. Розкрити особливості предмету філософії.
6. Виділити основні риси філософського мислення.
7. Розкрити соціокультурні передумови виникнення філософії.
8. Яку роль відіграє філософія у житті людини та суспільства?

Питання для самостійного вивчення

1. Світогляд і філософія як форми людського самовизначення у світі.
2. Філософія і міфологія.
3. Філософія як здивування і мрія.
4. Роль філософії в індивідуальному розвитку людини.
5. Духовне життя первісного суспільства.
6. Світогляд і наукове пізнання.
7. Міф як джерело знання.
8. Філософія і релігія.
9. Філософія і мистецтво.

Орієнтовні тексти для читання (хрестоматія додається)

1. Мамардашвілі М. К. Філософія – це свідомість вголос // Мамардашвили М. К. Философия – это сознание в слух // Юность. – 1988. – № 12. – С. 9 – 13. – Переклад О. Ткаченко.
2. Соловйов В. С. Історичні справи філософії // Соловьев В. С. Лекция “Исторические дела философии”, прочитаная 20 ноября 1880 г. в Санкт-Петербургском университете // Вопросы философии. – 1988. – № 8. – С. 118–125. – Переклад – О. Ткаченко.
3. Ільїн І. О. Філософія і життя // Ильин И. Философия и жизнь // Философия и мировоззрение. Философские дискуссии 20-х годов. – М. – 1990. – С.43–60. – Переклад О. Ткаченко.
4. Юркевич П. Позиція філософії права у загальній філософській системі . Поділ філософських наук // Юркевич Памфіл Історія філософії права; Філософія права; Філософський щоденник. – Вид. друге. – К.: Ред. журн. «Український Світ», 2000. – 733 с. – С. 250 – 254.
5. Філософія як стиль життя. Інтерв'ю із С.Б. Кримським // Часопис «Дух і літера». – № 15-16. – К.: Дух і літера, 2006. – 534 с.

Основна література

1. Арутюнов В. Х. Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка): навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Арутюнов В. Х. Бондар С. В., Вільчинський Ю. М., Герасимович А. М., Майорова Т. В. – К. : КНЕУ, 2008. — 312 с.
2. Бичко І. В. Філософія: Курс лекцій: Навч. посібник для студ. вузів. / Бичко І. В., Бичко А. К., Горак Г. І., Добронравова І. С., Малахов В. А. – К. : Либідь, 1993. – 576 с.

3. Гатальська С. М. Філософія культури: Підручник для студ. вищих навч. закл. – К. : Либідь, 2005. – 328 с.
4. Горак Г. І. Філософія: Курс лекцій. – К. : Вілбор, 1998. – 271с.
5. Губерський Л. В. Філософія: Навч. посіб. для студ. і асп. вищ. навч. закл. Губерський Л. В. Надольний І. Ф., Андрущенко В. П., Розумний В. П., Бойченко І. В. – 2.вид., перероб. і доп. – К. : Вікар, 2001. – 457с. – (Вища освіта ХХІ століття).
6. Гусєв В. І. Вступ до метафізики: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., які навчаються за спец. "Філософія". — К. : Либідь, 2004. — 488с.
7. Петрушенко В. Філософія: Курс лекцій. – К.: "Каравела"; Львів: "Новий світ – 2000", 2001. – 448 с.
8. Скотний В. Філософія: історичний і систематичний курс: Підручник. – К.: Знання України, 2005. – 575 с.
9. Табачковський В. Г. Філософія: світ людини. Курс лекцій: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Табачковський В. Г., Булатов М. О., Хамітов Н. В., Андрос Є., Дондюк А. — К. : Либідь, 2003.

Додаткова література

1. Аверинцев С. С. Софія-Логос: Словник / С. С. Аверинцев. – К. : Дух і літера, 2004. – 636 с.
2. Бердяев Н. Мое философское мировоззрение. //Философские науки. – 1990. – № 6. – С.85–90.
3. Библер В. Мышление как творчество. – М.: Политиздат, 1975. – 420 с.
4. Гудінг Д., Леннокс Дж. Світоляд: для чого ми живемо і яке наше місце у світі. Пер. з англ. – К.: УБТ, 2003. – 416 с.
5. Давыдова Г. О мировоззренческой природе философского знания. //Вопросы философии. – 1988. – № 2. – С. 40-54.
6. Маритен Жак. Знание и мудрость. – М.: Наука, 1999. – 380 с.
7. Майданов А. Миф как источник знания. //Вопросы философии. – 2004. – № 9. – С. 31–46.
8. Мамардашвили М. Как я понимаю философию: Избр. ст., докл., выступ., интервью – М.: Прогресс, 1992. — 415 с.
9. Мир философии: книга для чтения. В 2-х ч. Ч. 1. Исходные философ. проблемы, понятия и принципы. – М.: Политиздат, 1991. – С.56–130.
10. Лосева И. Миф и религия в отношении к рациональному познанию // Вопросы философии. – 1992. - № 7. – С. 64-76.
11. Лосев А. Ф. Философия. Мифология. Культура. – М.: Политиздат, 1991. – 524 с.
12. Торосян В.Г. Ценность философии // Вопросы философии. – 1993. – № 9. – С. 94–109
13. Хайдеггер М. Что такое философия? // Вопросы философии. – 1993. – № 8. – С. 113–183

14. Чанышев А. Начало философии. – М.: Издательство Московского ун-та, 1982. – 184 с.
15. Юстейн Гордер. Світ Софії. – К.: Літопис, 2007. – 548 с.
16. Якоб Нідельман. Серце філософії. – К.: Літопис, 2000. – 268 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3

ТЕМА: ФІЛОСОФІЯ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

Мета: сформувати уявлення про філософію Сходу та його культурне багатоманіття, розкрити джерела та витoki філософії Сходу, познайомити з основними етапами розвитку давньоіндійської і давньокитайської філософії та їх основною проблематикою, наголосити на світоглядних орієнтирах східної філософії, розкрити причини актуалізації філософської спадщини східних мислителів в європейській культурі.

Основні поняття: дао, даосизм, ді, де, діалектика, жень, інь, конфуціанство, лі, у-вей (не діяння), у-син, чжун, шень, шень-жень, ци, ян, нірвана, карма, медитація, сансара.

Питання семінарського заняття

1. Джерела та витoki філософії Сходу.
2. Філософські школи класичного періоду Давньої Індії.
3. Філософія буддизму.
4. Філософія Давнього Китаю.

Питання для самоконтролю

1. Розкрити характерні риси східної традиції філософствування.
2. Назвати основні періоди давньоіндійської філософії.
3. Розкрити значення філософської спадщини східних мислителів для європейської культури.
4. Розкрити роль конфуціанства в історії китайської держави.
5. Розкрити сакральне та філософське значення священних текстів Вед.
6. Розкрити зміст чотирьох благородних істин.
7. Розкрити “золоте правило” Конфуція.

Питання для самостійного вивчення

1. Містика та раціоналізм у теоріях мислителів арабського світу.

2. Образотворча та архітектурна спадщина Сходу.
3. Обов'язок як призначення людини у соціокультурних традиціях Китаю і Японії.
4. Сенс життя та уявлення про смерть у індуїзмі.
5. Соціально-етична спрямованість вчення Конфуція.
6. Культ предків та ритуал у системі філософських поглядів Конфуція.
7. Сенс та призначення життя у вченні локаятиків.

Орієнтовні тексти для читання (хрестоматія додається)

1. Тіпітака (Фрагмент) // Читанка з філософії: У 6 книгах. – К.: Довіра, 1992. – Т. 1: Філософія стародавнього світу. – С. 41–47.
2. Конфуцій Велике вчення. З китайської переклали Артем Кобзєв та Григорій Хорошилов. [Електронний ресурс] – Режим доступу: daolao.ru/Confucius/Da_xue/da_xue_ukr.htm.
3. Махапарінірванасутта // Голоси Стародавньої Індії: Антологія давньоіндійської літератури. – К.: Дніпро, 1982. – С. 262 – 266.
4. Лао-Цзи. Дао Де Цзин // Читанка з філософії. – К.: Довіра, 1992. – Т.1: Філософія стародавнього світу. – С. 55-61.

Основна література

1. Волинка Г. І. Філософія Стародавності і середньовіччя в освітньому контексті: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. – К. : Вища освіта, 2005. – 543 с.
2. Ільїн В. В. Філософія: Підручник для вищ. навч. закл.: В 2 ч. / Ільїн В. В., Кулагін Ю. І. – Ч. 1 : Історія розвитку філософської думки. – К.:Альтерпрес, 2002 — 464 с.
3. Петрушенко В. Філософія: Курс лекцій. – К.: “Каравела”; Львів: “Новий світ – 2000”, 2001. – 448 с.
4. Татаркевич Вл. Історія філософії. Т.1: Антична і середньовічна філософія / Владислав Татаркевич; пер. з польської Андрій Шкраб'юк – Львів: Свічадо, 1997. – 456 с.
5. Чанышев А. Курс лекций по древней философии: Учеб. пособие. – М.: Высшая школа, 1981. – 374 с.

Додаткова література

1. Асимов М.С., Турсунов А. Восток и Запад: проблема преемственности в развитии философии // Методологические и мировоззренческие проблемы истории философии – М.: Наука, 1988. – 346 с.
2. Введение в буддологию. Курс лекций. – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2000. – 304 с.
3. Гессе Г. Паломничество в страну Востока / Г. Гессе; пер. с нем. – М. : АСТ, 2004. - 429 с. – (Книга на все времена).
4. Дослідження цивілізацій Сходу та Заходу: історія, філософія, філологія / НАН України; Інститут сходознавства ім. А.Кримського. Кафедра філософії та релігієзнавства; Національний ун-т "Києво-Могилянська академія" / Л.В. Матвєєва (голов.ред.), І. Отрощенко (упоряд.). — К., 2004. — 166 с.
5. Луцишина О.А. Уявлення про людину в Рігведі. – К. : Основа, 2005. – 214 с.
6. Конфуций: Жизнь, учение, мысли, изречения, афоризмы / В.В. Юрчук (авт.-сост.). - 3.изд., с изм. - Минск : Современное слово, 2003. – 384 с.
7. Лао-цзы. Книга пути и благодати / И.С. Лисевич (пер.). – М. : АйФ-Принт, 2002. – 356 с.
8. Стівенсон Ф. Значення як незавершуваність у китайській метафізиці. // Філософська думка. – 2002. – № 4. – С.116–133.
9. Юнг К.Г. Йога и Запад: Пер с нем. – Львов-Киев: Инициатива; Airland, 1994. – 231 с.
10. Степанянц М.Т. Мир Востока. Философия: прошлое, настоящее, будущее. М.: Восточная литература РАН, 2005. – 375 с.
11. Трубникова Н.Н. Этическая мысль Востока и Запада в современных компаративных исследованиях // Вопросы философии. – 2003. – № 3. – С. 62-73.
12. Трубникова Н. Н. Учение о "заповедях бодхисатвы" в японском буддизме школы Тэндай / Н. Н. Трубникова // Вопросы философии. – 2006. – № 8. – С. 128-147.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4

ТЕМА: АНТИЧНА ФІЛОСОФІЯ

Мета: познайомити з основними етапами розвитку античної філософії та їх основною проблематикою; навчити проводити порівняльний аналіз ідей античної та давньосхідної філософії, аргументовано виявляти особливості історичного розвитку людської думки, застосовувати характеристики провідних філософських позицій до аналізу світоглядних ідей, розуміти світове значення античної філософії.

Основні поняття: античність, міфологія, епос, мудрість, натурфілософія, архе, апейрон, логос, космос, атом, атараксія, калокагатія, ідея, діалектика, метафізика, ноос(Нус), софісти, форма, зміст, матерія, космологія, душа, розумна душа, телеологія, ерос, пригадування(анамнезис), держава, буття, небуття, сутність, суще, категорії, апорії Зенона, логіка, силогізм, наука, знання, етика, праксис, трагедія, комедія, скептицизм, стоїцизм, неоплатонізм, автаркія, фатум, гедонізм, аскетизм, евдемонізм, мімезис, катарсис, гностицизм.

Питання семінарського заняття

1. Виникнення античної філософії та її розвиток у досократичний період.
2. Особа Сократа та його філософія.
3. Філософське вчення Платона.
4. Філософія Аристотеля.
5. Основні напрямки та школи філософії елліністичної епохи.

Питання для самоконтролю

1. В чому полягали основні здобутки представників мілетської школи?
2. Назвати основні періоди античної філософії.
3. Розкрити основні положення діалектики Геракліта.
4. Пояснити значення філософських ідей Піфагора.
5. Порівняти ідеї про розвиток Геракліта та Парменіда.
6. Розкрити основний принцип філософії Анаксагора.
7. Пояснити вчення Демокрита про два види пізнання.
8. Пояснити позитивні та негативні сторони діяльності давньогрецьких софістів.
9. Розкрити предмет філософії по Сократу.
10. Розкрити зміст та значення платонівської концепції “ідей”.
11. Пояснити сутність основного закону буття згідно Аристотеля.
12. Розкрити зміст вчення Аристотеля про чотири першопочатки.
13. Показати роль Аристотеля в логіці.
14. Показати місце і значення ідей пізньої античної філософії в античній культурі.
15. Пояснити сутність платонівського символу печери.

16. Розкрити зміст атомістичного матеріалізму Демокрита.

Питання для самостійного вивчення

1. Закономірності розвитку та основна проблематика давньоримської філософії.
2. Феномен античної філософії в європейській історії.
3. Апорії Зенона та їх значення в розвитку предметного мислення.
4. Вчення Демокрита про походження життя.
5. Основні ідеї представників школи кіренаїків.
6. Онтологічні проблеми у філософії Платона.
7. Вчення Платона про Ерос.
8. Вчення Платона про “ідеальну” державу.
9. Аристотель як систематизатор і популяризатор біології.
10. Етика Аристотеля.
11. Давньогрецька філософія і наука.
12. Проблема “діалогічності” в античній філософії в контексті сучасного громадянського спілкування.

Орієнтовні тексти для читання (хрестоматія додається)

1. Узгодивши з викладачем, законспектувати один із діалогів Платона // Платон Діалоги. – К.: Основи, 1999. – 396 с.
2. Аристотель Метафізика // Читанка з філософії. – К.: Довіра, 1992. – Т.1: Філософія стародавнього світу. – С. 150-164.
3. Аристотель Нікомахова етика (Фрагменти) // Аристотель. Нікомахова етика / Переклад з давньогрецької, коментарі В. Ставнюка [Електронний ресурс] – К.: Аквілон-Плюс, 2002. 480 с. (білінгва). – Режим доступу: http://www.ae-lib.org.ua/texts/aristoteles_nicomachean_ethics_ua.htm
4. Епікур. Лист до Геродота // Читанка з філософії. – К.: Довіра, 1992. – Т.1: Філософія стародавнього світу. – С. 176 – 181.
5. Прокл. Першооснови теології // Читанка з філософії. – К.: Довіра, 1992. – Т.1: Філософія стародавнього світу. – С. 201 – 204.
6. Юркевич П. Епікурейська і стоїчна школи // Юркевич Памфіл Історія філософії права; Філософія права; Філософський щоденник. – Вид. друге. – К.: Ред. журн. "Український Світ", 2000. – 733 с. – С. 127 – 130.
7. Чижевський Д. Антична філософія в конспективному вигляді. Вступ. Лекції читані в Богословсько-Педагогічній Академії УАПЦ в Мюнхені / Д.Чижевський [Електронний ресурс] – Режим доступу до книги: <http://www.library.kr.ua/elmuseum/chizhevsky/philosophy.html>).

Основна література

1. Волинка Г. І. Філософія Стародавності і середньовіччя в освітньому контексті: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. – К. : Вища освіта, 2005. – 543 с.
2. Петрушенко В. Філософія: Курс лекцій. – К.: “Каравела”; Львів: “Новий світ – 2000”, 2001. – 448 с.
3. Ільїн В. В. Філософія: Підручник для вищ. навч. закл.: В 2 ч. / Ільїн В. В., Кулагін Ю. І. – Ч. 1 : Історія розвитку філософської думки. – К. : Альтерпрес, 2002 — 464 с.
4. Татаркевич Вл. Історія філософії. Т.1: Антична і середньовічна філософія / Владислав Татаркевич; пер. з польської Андрій Шкраб'юк – Львів: Свічадо, 1997. – 456 с.
5. Чанышев А. Курс лекций по древней философии: Учеб. пособие. – М. : Высшая школа, 1981. – 374 с.
6. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / ред.. і укл. Л. В. Губерський – К. : Знання, 2009. — 621с. — (Серія "Київському національному університету імені Тараса Шевченка 175 років")

Додаткова література

1. Методологический анализ историко-философского знания. – К.: Издательство при Киевском Государственном университете, 1984. – С. 105 – 130.
2. Читанка з історії філософії: У 6 кн. – К.: Довіра, 1991. – Кн.1.: Філософія стародавнього світу. – 280 с.
3. Асмус В.Ф. Античная философия. – М.: Высшая школа, 1976. – 543 с.
4. Платон Діалоги. – К.: Основи, 1999. – 396 с.
5. Антология мировой философии. В 4-х т. Т. 1. М.: Мысль, 1969. – 720 с.
6. Мамардашвили М. Лекции по античной философии.—М.: Аграф,1998.309с
7. Антология кинизма: Антисфен, Диоген, Кратет, Керкид, Дион. Фрагменты сочинений кинических философов. – М.: Наука, 1984. – 400 с.
8. Гайденко П. История греческой философии в ее связи с наукой. – М.: Университетская книга, 2000. – 319 с.
9. Гомперц Т. Греческие мыслители: В 2-х т. – СПб: Алатея, 1999. – Т.1. 1999. – 606 с., Т. 2. – 1999. – 272 с.
10. Лосев А.Ф., Тахо-Годи А.А. Аристотель: Жизнь и смысл. – М.: Дет. лит-ра, 1982. – 286 с.
11. Лосев А.Ф. История античной философии в конспективном изложении. М.: Мысль, 1989. – 208 с.
12. Шигагин Ю. История античного платонизма в интеллектуальном аспекте. – М.: ГЛК, 2000. – 446 с.
13. Древнеримская философия: От Эпиктета до Марка Аврелия: Сочинения. – Х.: Фолио – М.: АСТ, 1999. – 832 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 5

ТЕМА: ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА ФІЛОСОФІЯ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Мета: познайомити з основними етапами розвитку середньовічної філософії та їх основною проблематикою; навчити розуміти особливості середньовічного світобачення і зокрема духовні виміри людського буття, сформулювати бачення середньовічних духовних та інтелектуальних надбань у сучасному житті.

Основні поняття: дух, душа, любов, абсолют, теологія, геоцентризм, воля, свобода, екзегетика, релігія, розум, віра, реалізм, номіналізм, “теорія подвійної істини”, богослов’я, об’явлення, трансцендентність, “брита Оккама”, сакральне.

Питання семінарського заняття

1. Причини та зміст радикальних змін у європейському світогляді при переході від античної епохи до середньовіччя.
2. Роль християнської патристики у формуванні ідейних засад середньовічного світобачення. Провідні проблеми апологетики та патристики.
3. Схоластика та містика як напрями середньовічної філософії. Вихідні ідеї та представники середньовічних напрямків схоластики та містики.

Питання для самоконтролю

1. Розкрити духовні засади середньовічної культури.
2. Розкрити значення і місце середньовічної філософії в європейській культурі.
3. Охарактеризувати вихідні джерела середньовічного світобачення.
4. Чому на ранньому етапі свого розвитку патристика набула характеру апологетики ?
5. Сформулювати п’ять аргументів Юстина щодо переваг християнства над античною мудрістю.
6. Розкрити відмінності між схоластикою та містикою.
7. Розкрити зміст дискусії між «номіналізмом» і «реалізмом».
8. Чому у зрілому середньовіччі набуває значення філософська спадщина Аристотеля?
9. Розкрити зміст «теорії подвійної істини».
10. Чи можна погодитися з твердженням про те, що в середньовіччі відбулася “теологізація” філософії ? Аргументуйте відповідь.

Питання для самостійного вивчення

1. Східна та західна патристика: порівняльна характеристика.
2. Середньовічна космологія і проблема часу.
3. Проблема знання і віри у середньовічній філософії.
4. Релігійний феномен і сучасна наука.
5. Р. Бекон і середньовічний емпіризм.
6. А. Кентерберійський і початки схоластики.
7. Філософські погляди В. Оккама.

Орієнтовні тексти для читання (хрестоматія додається)

1. Ериугена Про розподіл природи // Антологія мировой философии: В 4 т. – М., 1969. – Т. 1. Ч.2. С. 788–794. – Переклад О. Ткаченко.
2. Августин. Сповідь. – К. Основи, 1999. – 319 с.
3. Василій Великий. Глави правил викладених стисло // Василій Великий Морально-аскетичні твори / Пер. з давньогрецьк. Л. Звонської. — Львів: Свічадо, 2007. — 380 с. (серія: Джерела Християнського Сходу). – С.74-125.
4. Майстер Екхарт. Про благородну людину. Переклад Ю. О. Шабанової // Філософська і соціологічна думка. – 2003. – № 2. – С. 83-91.
5. Йоганн Таулер. Про троїстість людини. Звертання до Бога. Зовнішня та внутрішня любов. Переклад Ю.Л. Шабанової // Філософська думка. – 2004. – № 1. – С. 27-54.

Основна література

1. Александрова О. В. Філософія Середніх віків та доби Відродження: Підручник / Александрова О. В. – К. : Видавець ПАРАПАН, 2002. – 169 с.
2. Волинка Г. І. Філософія Стародавності і середньовіччя в освітньому контексті: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. – К. : Вища освіта, 2005. – 543 с.
3. Ільїн В. В. Філософія: Підручник для вищ. навч. закл.: В 2 ч. / Ільїн В. В., Кулагін Ю. І. – Ч. 1 : Історія розвитку філософської думки. – К. : Альтерпрес, 2002 — 464 с.
4. Петрушенко В. Філософія: Курс лекцій. – К.: “Каравела”; Львів: “Новий світ – 2000”, 2001. – 448 с.
5. Татаркевич Вл. Історія філософії. Т.1: Антична і середньовічна філософія / Владислав Татаркевич; пер. з польської Андрій Шкраб'юк – Львів: Свічадо, 1997. – 456 с.

Додаткова література

1. Абеляр П. Історія моїх страждань. Листування Абеляра й Елоїзи (Переклав з латинської Р.Паранько. — Львів: Літопис, 2004. — 136 с.
2. Антологія середньовікової мислі: В 2-х т. Спб: РХГІ, 2001. Т. 1. — 2001. — 539 с., Т. 2. — 2002. — 635 с.
3. Августин. Сповідь. — К. Основи, 1999. — 319 с.
4. Аквінський Тома Коментарі до Аристотелевської “Політики”. — К.: Основи, 1999. — 796 с.
5. Аквінський Ф. Сумма против язычников. — Долгопрудный: Вестком, Кн. 1. — 2000. — 464 с.
6. Боецій С. Розрада від філософії. - Київ: Основи, 2002. — 146 с.
7. Кондзьолка В. Історія середньовічної філософії. Львів: Світ, 2001. — 317с.
8. Св. Григорій Нисский. Об устройении человека. — Спб.: АХІОМА, 2000, - 220 с.
9. Экхарт М. Духовные проповеди и рассуждения. — Спб.: Азбука, 2000. — 216 с.
10. История средневековой философии. Хрестоматия в 2-х ч. Ч. 1. Патристика. — Минск: ЕГУ, 2002. — 504 с.
11. Философская мысль в афоризмах IV-XVIII веков. Спб.:Паритет, 1999.— 352 с.
12. Шабанова Ю. О. Метафізичні обрії містичного вчення Майстра Екхарта // Філософська і соціологічна думка. — 2003. — № 2. — С. 73-82.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 6

ТЕМА: ФІЛОСОФІЯ ДОБИ ВІДРОДЖЕННЯ

Мета: навчити пояснювати особливості ренесансної трансформації християнського світосприйняття, знаходити аналоги між історичними процесами Відродження та сьогодення, розуміти особливості ренесансного світогляду та його суперечливий характер.

Основні поняття: відродження, антропоцентризм, гуманізм, геліоцентризм, гідність, антропологія, натурфілософія, єдине, світова душа, пантеїзм, панпсихізм.

Питання семінарського заняття

1. Епоха Відродження в історії Європи: загальна характеристика духовного життя.

2. Провідні ідеї та основні представники ренесансного гуманізму.
3. Особливості ренесансного неоплатонізму та натурфілософії.
4. Філософські ідеї пізнього Відродження.

Питання для самоконтролю

1. Розкрити характерні риси культури Відродження.
2. Чому для епохи Відродження більш прийнятнішим був платонізм?
3. Розкрити пантеїстичний характер світогляду доби Відродження.
4. Чому філософія Відродження вважається перехідною від середньовіччя до Нового часу?
5. Окреслити провідні ідеї ренесансного гуманізму.
6. В чому полягає зміст титанізму та фаустівського духу європейського Відродження?
7. Розкрити позитивні та негативні сторони індивідуалізму.

Питання для самостійного вивчення

1. Ніколо Макіавелі та його епоха.
2. М. Кузанський про венне незнання.
3. Натурфілософські погляди Леонардо да Вінчі.
4. Проблема людини у філософських ідеях пізнього Відродження.
5. Роль ренесансної філософії у формуванні європейської науки.
6. Вплив ідей італійського гуманізму на духовні процеси в Україні.

Орієнтовні тексти для читання (хрестоматія додається)

1. Джованні Піко делла Мірандола. Промова про гідність людини.
2. Мішель Монтень. Про виховання дітей // Мишель Монтень. О воспитании детей. [Електронний ресурс]. // book.ru, сайт бібліотека Машкова. – Режим доступу: www.bookru.net, www.biblioteka_mashkova. Переклад – О. Ткаченко
3. Еразм Роттердамський. Похвала Глупоти. (фрагменти) //Еразм Роттердамський. Похвала Глупоти. К.: Основи, 1993. – 320 с.

Основна література

1. Александрова О. В. Філософія Середніх віків та доби Відродження: Підручник / Александрова О. В. – К. : Видавець ПАРАПАН, 2002. – 169 с.
2. Антология мировой философии: Возрождение. – Минск: Харвест; М.: АСТ, 2001. – 928 с.

3. Горфункель А. Философия эпохи Возрождения. – М. : Высш. школа, 1980. – 368 с.
4. Ільїн В. В. Філософія: Підручник для вищ. навч. закл.: В 2 ч. / Ільїн В. В., Кулагін Ю. І. – Ч. 1 : Історія розвитку філософської думки. – К. : Альтерпрес, 2002 — 464 с.
5. Петрушенко В. Філософія: Курс лекцій. – К.: “Каравела”; Львів: “Новий світ – 2000”, 2001. – 448 с.
6. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / ред. і укл. Л. В. Губерський – К. : Знання, 2009. — 621 с. — (Серія "Київському національному університету імені Тараса Шевченка 175 років")

Додаткова література

1. Данте А. Божественна комедія: Фолио, 2001. – 608 с.
2. Манн Т. Утопія. – К.: Дніпро, 1988. – 206 с.
3. Монтеск'є Ш. Л. О духе законів / Ш. Л. Монтеск'є; [Сост., пер. и коммент. А. В. Матешук]. – М. : Мысль, 1999. – 672 с. – (Из классического наследия).
4. Баткин Л. Итальянское Возрождение в поисках индивидуальности. – М.: Политиздат, 1989. – 420 с.
5. Монтень М. Опыты. В 3-х кн. – М., 1981.
6. Кузанский Н. Об ученом незнании // Соч.: В 2, - Т.1. – М., 1979.
6. Еразм Роттердамський. Похвала Глупоти. – К.: Основи, 1993. – 320 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 7

ТЕМА: ФІЛОСОФІЯ НОВОГО ЧАСУ ТА ДОБИ ПРОСВІТНИЦТВА

Мета: розкрити характерні риси новоевропейського світогляду, визначити зміст основних філософських напрямків, що сформувалися у епоху Нового часу, акцентувати увагу на особливостях розуміння людини й суспільства.

Основні поняття: метафізика, емпіризм, раціоналізм, сенсуалізм, пантеїзм, метод, індукція, дедукція, модус, монада, деїзм, апперцепція, суспільний договір, природне право, свобода, механічний матеріалізм, детермінізм, субстанція.

Питання семінарського заняття

1. Особливості духовних процесів та розвитку філософії в епоху Нового часу.
2. Нове бачення пізнання в епоху Нового часу: розвиток методології та гносеології. Провідні філософські позиції в тлумаченні пізнання.
3. Онтологія Нового часу про світобудову та місце людини в ній.
4. Антропологічні та соціальні ідеї у філософії Нового часу.

Питання для самоконтролю

1. Які принципові зміни в науковій і філософській картині світу відбулися в Новий час?
2. Охарактеризувати основні риси матеріалістичного сенсуалізму Д. Локка.
3. Розкрити принципи “універсального сумніву” Р. Декарта як раціонального обґрунтування людського буття.
4. Розкрити відмінність монади Г. Лейбніца як одиниці буття від атому Демокрита.
5. Охарактеризувати пізнавальні ідеї Дж. Локка, Т. Гоббса, Д. Юма.
6. Розкрити зміст “суспільного договору” Ж.-Ж. Руссо.
7. Чи можна погодитися з Ж. Ламетрі, що дослідження механіки людського тіла автоматично приведе до розкриття його чуттєвої та розумової діяльності? Аргументуйте відповідь.

Питання для самостійного вивчення

1. Суспільно-соціальні теорії епохи Просвітництва.
2. Дж. Локк про співвідношення істини та знання.
3. Вчення Б. Спінози про свободу.
4. Проблема сімейного виховання та вимог до вчителя у працях Дж. Локка.
5. Філософія Просвітництва про місце і роль людини у світі.

Орієнтовні тексти для читання (хрестоматія додається)

1. Декарт Р. Міркування про метод, щоб правильно спрямувати свій розум і відшукати істину в науках (фрагменти) // Декарт Р. Міркування про метод, щоб правильно спрямувати свій розум і відшукувати істину в науках. – К.: Тандем, 2001. – 104 с.
2. Паскаль Б. Думки. Пер. с фр. Перепада А., Хома О. – К.: Дух і літера, 2009. – 704 с.

Основна література

1. Гусев В. І. Західна філософія Нового часу. XVII- XVIII ст.: Підручник для студ. філос. фак-тів вищих закл. освіти. – 2.вид., стер. – К. : Либідь, 2000. – 368 с.
2. Ільїн В. В. Філософія: Підручник для вищ. навч. закл.: В 2 ч. / Ільїн В. В., Кулагін Ю. І. – Ч. 1 : Історія розвитку філософської думки. – К. : Альтерпрес, 2002 — 464 с.
3. Западно-европейская философия XVIII века. М.: Высш. школа, 1986. – 400 с.
4. Петрушенко В. Філософія: Курс лекцій. – К.: “Каравела”; Львів: “Новий світ – 2000”, 2001. – 448 с.
5. Татаркевич Вл. Історія філософії. – Т.2. : Філософія Нового Часу до 1830 року / Владислав Татаркевич; пер. з польської Олег Гірний – Львів: Свічадо, 1999. – 352 с.

Додаткова література

1. Бекон Ф. Новый Органон // Бэкон Ф. Соч. в 2-х т., 2-е, испр. и доп. издание. – Т. 2. /Френсис Бекон; Сост., общ. ред. и вступит. статья А. С. Субботина. [пер. З. Е. Александровой, А. Н. Гутермана]. – М. : Мысль, 1978. – 582 с.
2. Вико Дж. Основания новой науки об общей природе нации / Джамбаттиста Вико; [пер. и коммент. А. А. Губера]. – М. : Директ-Медиа, 2007. – 998 с.
3. Гайденко П. П. История новоевропейской философии в ее связи с наукой: Учебное пособие для вузов / Пиама Гайденко. – Москва: Per Se: Университетская книга, 2000. – 455 с. – (Humanitas).
4. Гердер И. Г. Идеи к философии истории человечества. / И. Г. Гердер; [перевод и примечания Михайлова А. В]. – М. : Наука, 1977. – 704 с. (Памятники исторической мысли).
5. Мамардашвили М. Картезианские размышления.–М.: Прогресс, 2000.– 352 с.
6. Микешин М. Социальная философия Д. Юма // Вопросы философии. – 2003. – № 8. – С. 21–34.
7. Монтескье Ш. Л. О духе законов / Ш. Л. Монтескье; [Сост., пер. и коммент. А. В. Матешук]. – М. : Мысль, 1999. – 672 с. – (Из классического наследия).
8. Валери П. Взгляд на Декарта (фрагмент). //Вопросы философии. – 2003. - № 10. – С. 34-51.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 8

ТЕМА: НІМЕЦЬКА КЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ

Мета: навчити розуміти зміст основних проблем та принципів, обґрунтованих та запроваджених у наукове мислення німецькою класикою, простежувати їх логіку розвитку та зв'язок із сучасністю.

Основні поняття: розум, розсудок, чуття, категорії, пізнання, апріорний, феномен, “річ у собі”, досвід, синтез, антиномія, “категоричний імператив”, діяльність, суб'єкт, об'єкт, свобода, абсолютна ідея, ідеальне, трансцендентальне, якість, кількість, міра, тотожність, відмінність, протилежність, сутність, явище, дійсність, система, абстрактне, конкретне, метод, романтизм, людина, особистість, мислення.

Питання семінарського заняття

1. Місце німецької класичної філософії в історії новоевропейської філософії.
2. І. Кант як засновник німецької класичної філософії.
3. Філософські ідеї Ф. Шеллінга.
4. Філософія Й. Фіхте.
5. Філософія Г. Гегеля: вчення про абсолютну ідею; системний характер філософії; діалектична логіка.
6. Зміст “антропологічного принципу” у філософії Л. Фейєрбаха.

Питання для самоконтролю

1. Розкрити зміст і значення “коперніканського перевороту” І. Канта у філософії.
2. Пояснити, у чому полягає відмінність між розсудком та розумом у філософії І. Канта.
3. Розкрити загальну світоглядну концепцію Г. Гегеля.
4. Пояснити принцип сходження від абстрактного до конкретного в діалектиці Г. Гегеля.
5. Розкрити стадії розвитку абсолютної ідеї у філософській системі Г. Гегеля.
6. Чому німецьку класичну філософію виділяють у окремий період розвитку новоевропейської філософії?
7. Розкрити проблему активності пізнання у філософії І. Канта.
8. Розкрити вчення Фіхте про “Я” як діяльне начало.
9. Охарактеризувати місце німецької класичної філософії в історії філософії.

10. Визначити основні теоретичні джерела німецької класичної філософії.

Питання для самостійного вивчення

1. Принцип тотожності мислення і буття у філософії Г. Гегеля.
2. Етичні погляди І. Канта.
3. Філософія Л. Фейєрбаха та її вплив на європейську філософію.
4. Філософія німецького романтизму.

Орієнтовні тексти для читання (хрестоматія додається)

1. Гегель Г. Хто мислить абстрактно // Г. Гегель. Работы разных лет в 2-х т. Сост., общая ред. и вступит. статья А. В. Гулыги. – Т. 1. – М.: Мысль, 1970. – 668 с. Переклад – О. Ткаченко.
2. Фіхте Й.-Г. Призначення людини. Книга перша. Сумнів // Й.-Г. Фіхте. Назначение человека. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.psylib.ukrweb.net/books/fihte02/index.htm>. Переклад – О. Ткаченко.
3. Кант І. Існування Бога як постулат чистого практичного розуму // Кант І. Критика практичного розуму / І. Кант; Пер. з нім., прим, та післямова І. Бурковського; наук. ред. А. Єрмоленко. – К. : Юніверс, 2004. – 240 с. – С. 138–146.
4. Кант І. Про постулати чистого практичного розуму взагалі // Кант І. Критика практичного розуму / І. Кант; Пер. з нім., прим, та післямова І. Бурковського; наук. ред. А. Єрмоленко. – К. : Юніверс, 2004. – 240 с. – С. 146–148.
5. Хосе Ортега-і-Гасет. Кант (Роздуми до роковин) /Перекл. з іспанської В. Сахно [Електронний ресурс] // Ортега-і-Гасет Х. Вибрані твори. К.: Основи, 1994. 424 с. – С. 205–226. – Режим доступу до книги: http://ae-lib.org.ua/texts/ortega-y-gaset__cant__ua.htm#1.

Основна література

1. Антология мировой философии. В 4-х т. – М. : Мысль, 1971. – Т. 3. Буржуазная философия конца XVIII в. – первых двух третей XIX в. [Редакционная коллегия: Н. С. Нарский (редактор-сост. третьего тома и авт. вступит. статьи) и другие]. – 760 с.
2. Гулыга А. Немецкая классическая философия. – М. : Мысль, 1986. – 334 с.
3. Мислителі німецького романтизму. / Упорядники Л. Рудницький, О. Фешовець – Івано-Франківськ: Лілея НВ, 2003. – 588 с.

4. Петрушенко В. Філософія: Курс лекцій. – К.: “Каравела”; Львів: “Новий світ – 2000”, 2001. – 448 с.
5. Татаркевич Вл. Історія філософії. Т. 3: Філософія ХІХ ст. і новітня. – Львів: Новий світ, 1999. – 566 с.

Додаткова література

1. Волков Г. Сова Минервы. М.: Молодая гвардия, 1973. – 256 с.
2. Габитова Р.М. Философия немецкого романтизма: Фр. Шлегель, Новалис / Р. М. Габитова. – М. : Наука, 1978. – 288 с.
3. Шинкарук В. Логика, диалектика и теория познания Гегеля. – Изд-во Киевского университета, 1964. – 295 с.
4. Гегель Г. Феноменологія духу /Пер. з нім. П. Тарашук. – К. : Вид-во С. Павличко “Основи”, 2004. – 548 с.
5. Гегель Г. В. Ф. Лекции по истории философии. Книга первая / Георг Вильгельм Фридрих Гегель. – Спб. : Наука, 1999. – 349 с.
6. Нарский И. Западноевропейская философия ХІХ в. – М. : Политиздат, 1976. – 360 с.
7. Гайденко П. П. Философия Фихте и современность. / П. П. Гайденко– М. : Мысль, 1979. – 288 с.
8. Кант І. Критика практичного розуму / І. Кант; Пер. з нім., прим, та післямова І. Бурковського; наук. ред. А. Єрмоленко. – К. : Юніверс, 2004. – 240 с.
9. Хинске Н. Кантовское разрешение антиномии свободы или неприкосновенное ядро совести. // Вопросы философии. – 2005. № 2. – С. 23–36.
10. Шеллинг Ф. В. Й. Идеи к философии природы как введение в изучение этой науки / Фридрих Вильгельм Йозеф Шеллинг; Пер. с нем. А. Л. Пестова. – С.-Петербург: Наука, 1998. – 518 с. – (Слово о сущем).

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 9

ТЕМА: ЄВРОПЕЙСЬКА ФІЛОСОФІЯ ХІХ СТОЛІТТЯ

Мета: познайомити з вихідними ознаками некласичності як загальнокультурного явища, виділити переваги та недоліки некласичної філософії у порівнянні із класичною; навчити знаходити та оцінювати характерні ознаки некласичності в тезах провідних течій європейської філософії другої половини ХІХ ст.

Основні поняття: ірраціоналізм, екзистенція, життя, воля, позитивізм,

“наукова філософія”, “природничий матеріалізм”, “діалектичний матеріалізм”, метафізика, парадигма .

Питання семінарського заняття

1. Порівняльна характеристика вихідних ідей класичної та некласичної філософії.
2. Філософські ідеї А. Шопенгауера.
3. С. К'єркегор про стадії розвитку людської індивідуальності.
4. Напрямки розробки “наукової філософії”.
5. Ф.Ніцше як засновник “філософії життя”. Ф. Ніцше та ніцшеанці.

Питання для самоконтролю

1. Якими причинами був обумовлений перехід від класичного до некласичного філософствування?
2. Розкрити зміст основних змін у парадигмі філософського мислення при переході від класичної філософії до некласичної.
3. Порівняти філософські позиції А.Шопенгауера та С.К'єркегора, визначити спільне та відмінне в цих позиціях.
4. Розкрити суперечливий вплив філософських ідей Ф.Ніцше на суспільно-громадську думку.
5. Розкрити основний зміст “філософії життя”.
6. Розкрити сутність матеріалістичного розуміння історії.
7. У чому полягає сутність позитивістського розуміння філософії?
8. Розкрити позитивні та негативні сторони марксизму.

Питання для самостійного вивчення

1. Вихідні ідеї філософії позитивізму.
2. Етичні погляди А. Шопенгауера.
3. Метафізика людини Ф. Ніцше.
4. Ф.Ніцше і криза християнства у Європі кінця XIX ст.
5. “Закон трьох стадій” О. Конта.
6. Основні ідеї філософії марксизму.
7. Некласична філософія як ідейна передумова філософії XX ст.
8. Етика А.Шопенгауера і буддизм.
9. Філософія марксизму.

Орієнтовні тексти для читання (хрестоматія додається)

Основна література

1. Ільїн В. В. Філософія: Підручник для вищ. навч. закл.: В 2 ч. / Ільїн В. В., Кулагін Ю. І. – Ч. 1 : Історія розвитку філософської думки. – К. : Альтерпрес, 2002 — 464 с.
2. Петрушенко В. Філософія: Курс лекцій. – К.: “Каравела”; Львів: “Новий світ – 2000”, 2001. – 448 с.
3. Татаркевич Вл. Історія філософії. Т. 3: Філософія ХІХ ст. і новітня. – Львів: Новий світ, 1999. – 566 с.
4. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / ред.. і укл. Л. В. Губерський – К. : Знання, 2009. — 621с. — (Серія "Київському національному університету імені Тараса Шевченка 175 років")

Додаткова література

1. Борецький О. С. К’єркегор. Теологія відчайдушної свободи. // Людина і світ. – 2002. – № 7. – С.29–34.
2. Дахній А. Динаміка людської особи в перед екзистенціалізмі ХІХ століття: С. К’єркегор і Ф.Достоевський //Вісник Львівського університету. Філософські науки. – 2007. – вип. 10. – С.53-56.
3. Иррационализм. // Антология мировой философии. В 4-х т. Т.3. М. : Мысль, 1971. – С.666–735.
4. Ніцше Ф. По той бік добра і зла. – Львів: Літопис, 2000. – 320 с.
5. Шопенгауэр А. Две основные проблемы этики. Афоризмы житейской мудрости. – Минск: ООО “Попурри”, 1997. – 592 с.
6. Шопенгауэр А. Свобода воли и нравственность. – М.: Республика, 1992. – 448 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 10

ТЕМА: ОСНОВНІ СПРЯМУВАННЯ РОЗВИТКУ ЗАРУБІЖНОЇ ФІЛОСОФІЇ У ХХ СТОЛІТТІ

Мета: ознайомити з особливостями духовного життя Європи ХХ ст. і навчити проводити порівняльний аналіз основних особливостей філософії ХХ ст. та філософії другої половини ХІХ ст.; ознайомити з проявами релігійної свідомості середини ХХ ст., провідною проблематикою антропологічних

напрямків та неопозитивізму; навчити використовувати ідеї філософії XX ст. для пояснення провідних тенденцій розвитку сучасної історії.

Основні поняття: ірраціоналізм, екзистенція, екзистенціалізм, сцієнтизм, верифікація, парадигма, епістемологія, неопозитивізм, “людина символізуюча”, персоналізм, особистість, індивід, дух, душа, феномен, абсурд, несвідоме, над свідоме, фрейдизм, “колективне несвідоме”, психоаналіз, цивілізація, технократизм, відчуження, культурна динаміка, структуралізм, неотомізм, теологія, теософія, “жива етика”, віра, екуменізм, “софійність”, неоконсерватизм, “філософський постмодернізм”, герменевтика, неофрейдизм.

Питання семінарського заняття

1. Загальні особливості філософії XX ст. та її основні напрямки.
2. Вихідні ідеї екзистенціалізму, філософської антропології, персоналізму та фрейдизму.
3. Філософсько-культурологічні напрямки XX ст.
4. Російська філософія кінця XIX – поч. XX ст.

Питання для самоконтролю

1. Окреслити провідні тенденції розвитку філософії у XX ст.
2. Розкрити основні ідеї Марбурзької школи неокантіанства.
3. Сформулювати основні засади процедури “верифікації” М. Шліка.
4. Розкрити основні причини формування антропологічних напрямків у філософії XX ст.
5. Чому філософські ідеї Е. Гуссерля дістали назву феноменологія?
6. Чому А. Камю змальовував буття людини як “буття в абсурді”?
7. Розкрити відмінність між поняттями “індивід” та “особистість” згідно ідей персоналізму.
8. Розкрити зміст та співвідношення “над Я”, “Я”, “Воно” у вченні З. Фрейда.
9. Чому дослідження архетипів, згідно Юнга, постають вирішальною засадою розуміння певної культури?
10. Розкрити основні засади концепції культури та історії О. Шпенглера.
11. Розкрити місце і значення релігійної філософії в культурі XX – XXI ст.
12. Розкрити основні ідеї та принципи філософії постмодерну.
13. Педагогічний смисл екзистенціальної антропології М. Бубера.
14. Якою є основна проблематика феноменологічної філософії?
15. Чому структуралізм вважають методологічною основою гуманітарних наук?
16. Розкрити зміст аналітичної філософії як однієї з провідних філософських методологій.

Питання для самостійного вивчення

1. Сцієнтичні напрямки філософії ХХ ст.
2. Провідні тенденції сучасного розвитку європейської філософії.
3. Філософія і логіка Львівсько-Варшавської школи.
4. Філософія неопозитивізму та її значення для розвитку пізнання.
5. Вітгенштейн: новий образ філософії.
6. Філософія “живої етики” і Реріховський рух на Україні.
7. Проблема софійності у російській релігійній філософії.
8. Проблема екуменізму в російській релігійній філософії та сучасність.
9. К. Леві-Стросс про сутність та структуру міфологічної свідомості.

Орієнтовні тексти для читання (хрестоматія додається)

1. Гайдеггер М. Будувати, проживати, мислити // Тарас Возняк. Тексти та переклади. – Харків: Фоліо, 1998. – 670 с. – Режим доступу до книги: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/text-i-perekl/kn3-mars4.htm>
2. Камю А. Міф про Сізіфа. Есе про абсурд // Зарубіжна філософія ХХ століття. Читанка з історії філософії. У 6 книгах. Книга 6. – К.: “Довіра”, 1993. – 239 с. – С.139–144.
3. Сартр Ж.-П. Екзистенціалізм – це гуманізм // Зарубіжна філософія ХХ століття. Читанка з історії філософії. У 6 книгах. Книга 6. – К.: “Довіра”, 1993. – 239 с. – С.131–139.
4. Бердяєв М. Рабство людини у самої себе // Бердяев Н. А. О рабстве и свободе человека – Режим доступу до книги: <http://www.vehi.net/berdyaev/rabstvo/index.html>. – Переклад О. Ткаченко.
5. Зеньковський В. В. Історія російської філософії. Вступ. // Зеньковский В. История русской философии. – М.: Академический Проект, Раритет, 2001. – 880 с. – (Summa). С. 17– 26. – Переклад О.Ткаченко.

Основна література

1. Зарубіжна філософія ХХ століття. Читанка з історії філософії. У 6 книгах. Книга 6. – К.: “Довіра”, 1993. – 239 с.
2. Ільїн В. В. Філософія: Підручник для вищ. навч. закл.: В 2 ч. / Ільїн В. В., Кулагін Ю. І. – Ч. 1 : Історія розвитку філософської думки. – К. : Альтерпрес, 2002 — 464 с.
3. Петрушенко В. Філософія: Курс лекцій. – К.: “Каравела”; Львів: “Новий світ – 2000”, 2001. – 448 с.

4. Куцепал С. В. Французька філософія другої половини ХХ століття: дискурс із префіксом «пост». — К. : Видавець ПАРАПАН, 2004. — 324 с.
5. Сучасна зарубіжна соціальна філософія: Хрестоматія / Міжнародний фонд "Відродження" / Віталій Лях (упоряд.). — К. : Либідь, 1996. — 384с. — (Трансформація гуманітарної освіти в Україні).
6. Татаркевич Вл. Історія філософії. Т. 3: Філософія ХІХ ст. і новітня. — Львів: Новий світ, 1999. — 566 с.
7. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення):навч. посіб. / ред. і укл. Л. В. Губерський — К. : Знання, 2009. — 621с. — (Серія "Київському національному університету імені Тараса Шевченка 175 років")

Додаткова література

1. Аббаньяно Н. Мудрость философии и проблемы нашей жизни. — Спб. : «Алтея», 1998. — 303 с.
2. Бердяев Н. Самопознание. Опыт философской автобиографии. — М. : Мысль, 1990. — 220 с.
3. Бердяев Н. А. О назначении человека. / Н. А. Бердяев — М. : Республика, 1993. — 382 с.
4. Бубер М. Я и ты. // Квинтэсенция. — М. : Политиздат, 1992. — 356 с.
5. Гуссерль Э. Кризис европейского человечества и философия / Эдмунд Гуссерль // Вопросы философии. — 1986. — № 3. — С. 102 — 115.
6. Генон Р. Очерки о традиции и метафизике / Рене Генон; [пер. с франц. В. Ю. Быстрова]. — СПб. : Азбука, 2000. — 320 с.
7. Гадамер Г. — Г. Истина і метод / Гадамер Ганс Георг; [Пер. з нім. М. Кушніра]. — К. : Юніверс, 2000. — Т. 1.: Герменевтика І: Основи філософської герменевтики. — 464 с.
8. Дворкин И. Ты и Оно. По следам М. Бубера и З. Фрейда. // Вопросы философии. — 2002. — № 4. — С. 39–52.
9. Деннет Д. Постмодернизм и истина. Почему нам важно понимать это правильно? // Вопросы философии. — 2001. — № 8. — С. 42–60.
10. Енциклопедія постмодернізму. К.: Вид-во С. Павличко "Основи", 2003. — 503 с.
11. Ильин И. А. Путь духовного обновления / И. А. Ильин. — М. : «Альта-Принт», 2006. — 448 с.
12. Иррационализм. // Антология мировой философии. В 4-х т. Т.3. М. : Мысль, 1971. — С.666–735.
13. Камю А. Бунтующий человек: Философия. Политика. Искусство / Альберт Камю; Ред. Д. М. Носов, Пер. И. Я. Волевич, Пер. Ю. М. Денисов, Пер. А. М. Руткевич, Пер. Ю. Н. Стефанов. — М. : Политиздат, 1990. — 415 с. — (Мыслители ХХ века).

14. Малахов В.С. До характеристики герменевтики як способу філософствування // Філософська і соціологічна думка. – 1991. – № 6. – С. 29–40.
15. Норман Г. Карл Поппер о ключевых проблемах науки XX века. // Вопросы философии. – 2003. – № 5. – С. 21–32.
16. Ортега-і-Гасет Х. Занепад революцій. Епілог про розчаровану душу // Ортега-і-Гасет Х. Вибрані твори / Хосе Ортега-і-Гасет; Пер. з іспанської В. Сахно – К. : Основи, 1994. – С. 370–390.
17. Руткевич А. От Фрейда к Хайдеггеру: Критич. очерк экзистенционального психоанализа. – М.: Политиздат, 1985. – 175 с.
18. Субири Х. Пять лекций о философии. Лекция № 5. Гуссерль. // Вопросы философии. – 2002. – № 5. – С. 39–54.
19. Соловьев Вл. Смысл любви. Соловьев Вл. Соч. В 2 т. Т. 2. – М. : Мысль, 1990. – 822 с.
20. Ткачев П. Кладези мудрости российских философов. М.: Изд.-во «Правда», 1996. – 640 с.
21. Франк С. Л. Духовные основы общества / С. Л. Франк. – М. : Республика, 1992. – 511 с. – (Мыслители XX в.).
22. Шестов Л. Апофиз беспочвенности (опыт адогматического мышления) / Лев Шестов – Л. : Издательство ЛГУ, 1991. – 216 с.
23. Фрейд З. Психология бессознательного: Сб. произведений. – М. : Просвещение, 1990. – 448 с.
24. Шарден Т. Феномен человека. – М.: Наука, 1987. – 240 с.
25. Хайдеггер М. Время и бытие: Статьи и выступления / Мартин Хайдеггер; Пер. с нем. В. В. Библихина. – М. : Республика, 1993. – 447 с.
26. Ясперс К. Смысл и назначение истории. / Карл Ясперс; [пер. с нем. М. И. Левиной]. – М. : Республика, 1994. – 527 с. – (Мыслители XX века).

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 11

ТЕМА: УКРАЇНСЬКА ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Мета: ознайомити з історичними та культурними особливостями формування української філософської думки, її основними етапами та характерними рисами; навчити робити порівняльний аналіз філософських надбань різних епох української історії, розуміти культурне та соціальне значення філософської спадщини для розвитку сучасного українського суспільства.

Основні поняття: монізм, антропоцентризм, “філософствування у Христі”, язичництво, душа, мудрість, космологія, полемічна література, братства,

пракис, бароко, метафізика, просвітництво, споріднена праця, видима та невидима натури світу, “філософія серця”, кордоцентризм, “хуторянська філософія”, ноосфера, “українізація”, “романтичний віталізм”, гуманізм.

Питання семінарського заняття

1. Українська філософія як вираз особливостей національного характеру та світосприйняття українців, її особливості.
2. Особливості розвитку філософської думки Київської Русі, вихідні ідеї та філософські джерела.
3. Вихідні ідеї представників українського гуманізму та українських полемістів XVI ст. Поява професійної філософії.
4. Особливості філософських курсів Києво-Могилянської академії.
5. Особа Григорія Сковороди та його філософія.
6. Філософська думка в Україні XIX ст.
7. Загальні особливості, ідеї та представники української філософії XX ст.

Питання для самоконтролю

1. Пояснити зміст основних особливостей української філософії.
2. Окреслити, що було спільного та відмінного в ідеях західноєвропейського та українського гуманізму.
3. Охарактеризувати роль братських шкіл у розвитку освіти та філософії на Україні.
4. Розкрити зміст основних філософських ідей Г. Сковороди.
5. Окреслити зміст світоглядно-філософських ідей представників української літератури XIX ст.
6. Розкрити зміст філософських ідей представників Київської духовної семінарії XIX ст.
7. Яке місце займає українська філософія в історії світової філософії ?
8. Окреслити зміст і концептуальну спрямованість вихідних ідей академічної (університетської) філософії в Україні XIX ст.
9. Чим була зумовлена змістовна спрямованість філософського мислення Київської Русі ?
10. Яку роль відіграла українська філософія в розвитку національної свідомості?

Питання для самостійного вивчення

1. Християнство та духовна культура Київської Русі.
2. “Слово Данила Заточеника” як твір давньоруської книжкової мудрості.
3. Життя і творчість Юрія Котермака(Юрія Дрогобича).
4. Українська світоглядна ментальність.

5. Гуманізм і поняття “серце в українській філософській спадщині.
6. Світоглядні ідеї М. Гоголя.
7. Ідеї В. Вернадського та сучасність.
8. Історіософська концепція В. Липинського.
9. Світогляд українського романтизму.
10. Філософські ідеї в літературі та громадсько-політичних рухах в Україні XIX ст.

Орієнтовні тексти для читання (хрестоматія додається)

1. Бджола (промови і мудрості од Євангелія і од Апостола, і од святих мужів, і розум зовнішніх філософів /Переклад Станіслав Бондар // Семенов В. Древняя русская Пчела по пергаментному списку // Сборник отделения русского языка и словесности. – СПб. – Т. 54. – № 1. – С. 1–444. – Режим доступу: http://www.ukrlife.org/main/minerva/bee_ua.htm).
2. Франко І. Поза межами можливого [Електронний ресурс] /І.Я.Франко // Проект «Візія». Український часопис управлінських ідей. – Режим доступу: <http://www.management.com.ua/vision/>.
3. Юркевич П. Серце та його значення в духовному житті людини, згідно зі Словом Божим // Юркевич П. Серце і його значення в духовному житті людини, за вченням Слова Божого. // Хроніка, – 2000, Вип. I – II. – С. 563–584.
4. Прокопович Ф. Етика // Феофан Прокопович. Філософські твори в трьох томах. – К.: Наукова думка, 1980. – Т. 2. Натурфілософія, або фізика, Етика–552с.Режим доступу до книги – <http://litopys.org.ua/procop/proc.htm>.

Основна література

1. Горський В. С. Філософія в українській культурі: (методологія та історія): Філософ. нариси. – К. : Центр практичної філософії, 2001. – 235 с.
2. Горський В. Історія української філософії. Курс лекцій. – К. : Наукова думка, 1996. – 323 с.
3. Історія філософії України. Хрестоматія. – К.: Либідь, 1993. – 560 с.
4. Ільїн В. В. Філософія: Підручник для вищ. навч. закл.: В 2 ч. / Ільїн В. В., Кулагін Ю. І. – Ч. 1 : Історія розвитку філософської думки. – К. : Альтерпрес, 2002 — 464 с.
5. Петрушенко В. Філософія: Курс лекцій. – К.: “Каравела”; Львів: “Новий світ – 2000”, 2001. – 448 с.
6. Огородник І., Русин М. Українська філософія в іменах. – К. : Либідь, 1997. – 328 с.

7. Історія української філософії: Хрестоматія-довідник / Крисаченко В. С., Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України – К.: МП Леся, 2006. – 468 с.

Додаткова література

1. Горський В. С. Біля джерел: Нариси з історії філософської культури України / Горський В. С. – К.: Києво-Могилянська академія 2006. – 262 с.
2. Єфремов С. Історія українського письменства. / Єфремов С. – К.: Феміна, 1995. – 688 с.
3. Головаха І. Філософ-гуманіст Г. С. Сковорода. / Головаха І., Стогній І. – К.: Видавництво політичної літератури України, 1972. – 75 с.
4. Зеньковский В. В. Проблемы воспитания в свете христианской антропологии / Василий Васильевич Зеньковский. – М.: Свято – Владимирское братство, 1993. – 222 с.
5. Лисий І. Навколо Сковороди (з філософського життя України початку ХХ ст.) // Філософська думка, – № 2. – С. 67–79.
6. Кримський С. Б. Під сигнатурою Софії: наукове видання / С. Б. Кримський. – К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2008. – 367 с.
7. Лодій П. Короткий вступ до метафізики. // Філософська думка, – 2000. – № 2. – С. 133–144, – № 3. – С. 119–143.
8. Мозгова Н. Київська духовна академія. 1819–1920: філософський спадок. К.: Книга, 2004. – 320 с.
9. Сковорода Г. С. Пізнай в собі людину. Львів: Світ, 1995, – 527 с.
10. Сковорода Г. С. Світ ловив мене, та не впіймав. К.: Фолио, 2006. – 608 с.
11. Соловей Е. Українська філософська лірика: Посібник для шкіл та Вузів. – К.: Юніверс, 1999. – 368 с.
12. Прокопович Ф. Філософські твори в трьох томах. Т. 2. Логіка; Натурфілософія або фізика; Етика. – К.: Наукова думка, 1980. – 480 с.
13. Попович М. Григорій Сковорода: філософія свободи / Мирослав Попович. – Майстерня Білецьких, 2007. – 256 с.
14. Юркевич П. Серце і його значення в духовному житті людини, за вченням Слова Божого. //Хроніка, – 2000, Вип. І – ІІ. – С. 563–584.
15. Юркевич П. Д. Философские произведения / П. Д. Юркевич ; Сост.: А. И. Абрамов, И. В. Борисова; Журнал “Вопросы философии”, Философское общество СССР, Институт философии АН СССР. – М.: Правда, 1990. – 670 с. – (Из истории отечественной философской мысли).
16. Шлемкевич М. Загублена українська людина. / Шлемкевич М. – К.: МП. Фенікс, 1992. – 158 с.
17. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. — К.: Вид-во «Орій» при УКСП «Кобза», 1992. — 230 с. — (Спадок).

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 12

ТЕМА: ПРОБЛЕМА БУТТЯ У ФІЛОСОФІЇ

Мета заняття: визначити основні функції, що їх виконує поняття буття у філософії, та різні підходи його визначення в історії філософської думки та рівні осмислення буття у різних науках і зокрема у сучасній науці; навчитись проводити порівняльний аналіз класичного та некласичного розуміння буття; навчити використовувати у конкретних випадках основні ознаки наукового та філософського визнання реального існування чогось.

Основні поняття: буття, небуття, метафізика, онтологія, усе, єдине, абсолют. субстанція. субсистенція, модус, екзистенція, ідеальне буття, реальне буття, духовне буття, матеріальне буття, людське буття, наукова картина світу, монізм, дуалізм, неорганічний світ, органічний світ, культурний світ.

Питання семінарського заняття

1. Зміст та функції поняття буття у філософії.
2. Вчення про буття в історії філософії. Категоріальні визначення буття у філософії.
3. Буття як існування і як предмет пізнання.
4. Сучасна наука про рівні та форми виявлення буття.

Питання для самоконтролю

1. У чому сутність парменідового розуміння буття?
2. У чому полягає специфіка середньовічного тлумачення проблеми буття?
3. Які зміни у розумінні проблеми буття відбулись у філософії Нового часу?
4. Розкрити зміст вислову "онтологічний поворот у філософії XX ст".
5. Розкрити сутність класичного та некласичного розуміння буття.
6. Що таке матерія та яка її структура?
7. Які форми руху матерії Ви знаєте?
8. Як співвідносяться поняття "матерія" і "субстанція"?
9. Розкрити зміст субстанційної та реляційної концепцій простору і часу.
10. Охарактеризувати властивості простору і часу ?
11. У чому полягає різноманітність та єдність буття ?

Питання для самостійного вивчення

1. Концепції буття в давньогрецькій натурфілософії.
2. Проблема буття у філософії Платона.

3. Сучасна космологія та квантова механіка про світобудову.
4. Категорія “абсолют” в сучасному природознавстві.
5. Вчення про субстанцію у філософських концепціях Нового часу.
6. Буття за М. Хайдеггером як парадигма некласичного пояснення буття.
7. Людина в пошуках сенсу буття та власного життя.
8. Проблема буття в українській філософії.
9. Синергетична парадигма світоосягнення.

Орієнтовні тексти для читання (хрестоматія додається)

Література

1. Доброхотов А.Л. Категория бытия в классической западно-европейской философии. – М.: Политиздат, 1986. – 253 с.
2. Зуев В., Розова С. Проблема способа бытия таксона в биологической таксономии. // Вопросы философии. - 2003. - № 6. – С. 16-24.
3. Зізіулас Й. Буття як спілкування / Йоан Зізіулас; Пер. з англ. В. Верлоки, М. Козуба – К. : Дух і літера, 2005. – 276 с.
4. Карпинская Р.С. Мирозрание в контексте научно-исследовательской деятельности // Вопросы философии – 1987. – №7. – С.19-30
5. Кузнецова Л.Ф. Картина мира и ее функции в научном познании.- Минск: Из-во «Университетское», 1984. – 142 с.
6. Кульчицький О. Основи філософії і філософських наук. Розділ 1. – Мюнхен – Львів, 1995. – С.6-35.
7. Петрушенко В. Філософія: Курс лекцій. – К.: “Каравела”; Львів: “Новий світ – 2000”, 2001. – 448 с.
8. Чанышев А.Н. Курс лекций по древней философии. – М.: Высш. школа, 1981. – 374 с.
9. Философия и мировоззренческие проблемы современной науки.- М.: Наука, 1981. – 381 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 13

ТЕМА: ПОХОДЖЕННЯ І СУТНІСТЬ СВІДОМОСТІ

Мета: ознайомити з основними концепціями походження свідомості, чинниками виникнення та функціонування свідомості, акцентувавши увагу на значенні ідеального у визначенні онтологічного змісту свідомості; навчити використовувати основні ознаки свідомості для пояснення особливостей людської поведінки, розуміти зв'язок проблеми свідомості із найважливішими особливостями людини, людського способу буття та філософським їх

осмисленням.

Основні поняття: свідомість, ідеальне, реальне, мислення, мова, діяльність, знак, образ, символ, самосвідомість, самоідентифікація, психічне, соціальне, знання, підсвідоме. несвідоме.

Питання семінарського заняття

1. Проблема свідомості в історії філософії.
2. Аналіз та оцінка основних концепцій походження свідомості.
3. Онтологічний статус свідомості. Свідомість і мова.
4. Ідеальне в змісті свідомості.
5. Структура і функції свідомості.

Питання для самоконтролю

1. Перерахувати та коротко охарактеризувати суттєві ознаки свідомості.
2. У чому полягають труднощі філософського вирішення проблеми свідомості?
3. Розкрити основні аспекти виявлення ідеальності свідомості.
4. Окреслити основні складові структури свідомості.
5. Пояснити у чому полягає проблема онтологічного статусу свідомості.
6. Що таке душа і як вона співвідноситься з свідомістю ?
7. У якому співвідношенні перебувають мислення і мова ?

Питання для самостійного вивчення

1. Сутність та структура суспільної свідомості.
2. Проблема штучного інтелекту.
3. Співвідношення природних і штучних мов.
4. Мова як засіб комунікації.
5. Ментальність. Суспільна психологія. Масова свідомість.
6. Фрейдизм: свідоме і несвідоме.

Орієнтовні тексти для читання (хрестоматія додається)

Література

1. Дубровский Д. Проблема идеального. – М.: Мысль, 1983. – 232 с.
2. Дильтей В. Предпосылки или условия сознания либо научного познания. //Вопросы философии, 2001. - № 9. – С. 97–113.
3. Библер В. Мышление как творчество. – М.: Политиздат, 1975. – 420 с.

4. Булыгин А. К истокам идеального. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1988. – 108 с.
5. Ильенков Э. Диалектическая логика. – М.: Политиздат, 1984. – 320 с.
6. Ильенков Э.В. Философия и культура. – М.: Политиздат, 1991. – 464 с.
7. Лой А. Сознание как предмет теории познания. – К.: Наукова думка, 1988. – 246 с.
8. Лекторский В.А. Субъект, объект, познание.- М.: Политиздат, 1980. – 372с.
9. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. – М.: Высшая школа, 1981. – 365 с.
10. Мамардашвили М. К. Символ и сознание. Метафизические рассуждения о сознании, символе и языке / М. К. Мамардашвили, А. М. П'ятигорський. – М. : Языки русской культуры, 1997. – 224 с.
11. Практическое знание и сознание в мире человека. // Быстрицкий Е. Феномен личности: миров-е, культура, бытие. – К.: б/в, 1991. –С.46-88.
12. Прист С. Теория сознания. – М.: Идея-Пресс, 2000. – 288 с.
13. Петрушенко В. Філософія: Курс лекцій. – К.: “Каравела”; Львів: “Новий світ – 2000”, 2001. – 448 с.
14. Свідомість // Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – С. 567.
15. Тюріна Т. Феномен інтуїції. Львів: Сполом, 2005. – 120 с.
16. Філософські проблеми свідомості і пізнання. (Філософські тексти мислителів різних епох і сучасності) // Мир философии: Книга для чтения. В 2-х ч. Ч.1. Исходные философские проблемы, понятия и принципы. – М.: Политиздат, 1991. – С.412 - 478.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 14

ТЕМА: ТЕОРІЯ ПІЗНАННЯ

Мета: ознайомити з основними підходами до розуміння природи та сутності пізнання; охарактеризувати види, рівні та форми пізнання; наголосити на цілісному та системному характері пізнавальної діяльності, та багатоаспектності філософського поняття істини; навчити наводити приклади реальних виявлень різних смислових наголосів поняття пізнання, співставляти між собою різні види пізнання.

Основні поняття: пізнання, знання, агностицизм, гносеологія, епістемологія, раціоналізм, емпіризм, наука, догматизм, сцієнтизм, антисцієнтизм, метод, істина, релятивізм, вірогідність, достовірність, скептицизм, мислення, абстрактне, конкретне, індукція, дедукція, досвід, практика, інтуїція, утилітаризм, методологія, діалектика, метафізика.

Питання семінарського заняття

1. Гносеологія: поняття та характеристика.
2. Суб'єкт та об'єкт пізнання.
3. Рівні пізнання. Наука як найвища форма пізнання.
4. Теорія істини.
5. Методи і форми наукового пізнання.

Питання для самоконтролю

1. Розкрити зміст емпіричного та теоретичного рівнів наукового пізнання.
2. Розкрити інтегративну роль філософського знання.
3. Охарактеризувати основні рівні сучасної наукової методології(філософський, спеціально-науковий, загальнонауковий).
4. Розкрити зміст поняття пізнання.
5. Проаналізувати основні концепції істини.
6. Зробити порівняльний аналіз істини та правди.
7. Розкрити переваги та недоліки раціонально-логічного пізнання.
8. Чим відрізняється пізнання від знання ?
9. Визначити основні характеристики інтуїції та її роль в пізнанні.

Питання для самостійного вивчення

1. Концепція знання в античній традиції.
2. Ідея активності пізнання у філософії І. Канта.
3. Етика наукового знання та її соціальна роль.
4. Гносеологічні розвідки у філософії Нового часу
5. Знання та його зміст: теоретичні пошуки у західній філософії ХХ ст.
6. Освіта як інститут передачі знання та культивування мудрості.
7. Мистецтво як творчість і пізнання.
8. Статус наукового знання у сучасному світі.
9. Методологія науки. Поняття наукового дослідження.
10. Діалектика як загальнотеоретичний метод філософського пізнання, її форми та альтернативи.
11. Закони і категорії діалектики.

Орієнтовні тексти для читання (хрестоматія додається)

1. Гайденко П.П. Пізнання і цінності // Гайденко П.П. Научная рациональность и философский разум. – М.: Прогресс-Традиция, 2003. – 528 с. – С. 493–516. – Переклад О.Ткаченко.

2. Гадамер Г. Що є істина ?// Тарас Возняк. Тексти та переклади. – Харків: Фоліо, 1998. – 670 с. – Режим доступу до книги: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/lib-index.htm>
3. Вебер М. Про внутрішнє покликання до наук // Вебер М. Соціологія. загальноісторичні аналізи. Політика. / Макс Вебер; [пер. з нім. О. Погорілого]. – К. : Основи, 1998. – С. 310 – 338.
4. Юркевич П. Поділ теоретичних наук // Юркевич Памфіл. Історія філософії права; Філософія права; Філософський щоденник. – Вид. друге. – К.: Ред. журн. "Український Світ", 2000. – 733 с. – С. 247 – 249.

Література

5. Аронов Р., Баксанский О. Новое в эпистемологии и хорошо забытое старое. // Вопросы философии. – 2004. – № 5. – С. 29–40.
6. Білуха М.Т. Методологія наукових досліджень: Підручник. – К.: АБУ, 2002. – 480 с.
7. Гайденок П.П. Научная рациональность и философский разум. – М.: Прогресс-Традиция, 2003. – 528 с.
8. Гуманистические аспекты биологического познания. Сб. научных трудов. – К. : Накова думка, 1991. – 160 с.
9. Фуко М. Археологія знання. – К. : Основи, 2003. – 326 с.
10. Вернадский В. О науке. – М. : Мысль, 1997. – 520 с.
11. Библер В. Мышление как творчество. – М. : Политиздат, 1975. – 420 с.
12. Маритен Жак. Знание и мудрость. – М. : Научный мир, 1999. – 380 с.
13. Храмова В. Категориальний синтез теоретического знания. – К. : Накова думка 1984. – 296 с.
14. Петрушенко В. Межі знання і знання меж. // Філософська думка. – 2005. – № 3. – С. 3–18.
15. Касьян А., Кудряшов А. Основания знания и объективность // Вопросы философии. – 1986. – № 6. – С.22–30.
16. Касавин И. Т. Теория познания в плену анархии: Критич. анализ новейших тенденций в буржуазной философской науке / И. Т. Касавин – М. : Политиздат, 1987. – 189 с. – (Социальный прогресс и буржуазная философия).
17. Касавин И. Т. Познание в мире традиций / И. Т. Касавин – М. : Наука, 1990. – 216 с.
18. Петрушенко В. Л. Філософія знання: онтологія, епістемологія, аксіологія: монографія / Національний ун-т «Львівська політехніка». Кафедра філософії. — Л. : Ахілл, 2005. — 320с.
19. Кримський С. Наука як феномен цивілізації // Вісн. НАН України. – 2003. – №3. – С. 7-20.

20. Семенюк Е. Філософія сучасної науки і техніки. – Львів: Світ, 2006. – 152 с.
21. Скотний В. Раціональне та ірраціональне в науці й освіті. К. : Дрогобич: Коло, 2003. – 288 с.
22. Философские проблемы сознания и познания. (Філософські тексти мислителів різних епох і сучасності) // Мир философии: Книга для чтения. В 2-х ч. Ч.1. Исходные философские проблемы, понятия и принципы. – М. : Политиздат, 1991. – С. 478 – 657.
23. Бубер. Два образа веры (Диалог между человеком и Богом, человеком и миром, человеком и человеком). – М. : АСТ, 1999. – 592 с.
24. Мамардашвили М. К. Стрела познания. Набросок естественноисторической гносеологии. / М. К. Мамардашвили; Ред. Ю. П. Сенокосов. – М. : Языки рус. культуры, 1996. – 304 с. – (Язык. Семиотика. Культура).
25. Лекторский В.А. Субъект, объект, познание.– М.: Политиздат, 1980. – 372 с.
26. Кузнецова Л.Ф. Картина мира и ее функции в научном познании. – Минск: Из-во «Университетское», 1984. – 142 с.
27. Кушерець В. Знання як стратегічний ресурс суспільних трансформацій. – К.: Знання України, 2004. – 248 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 15

ТЕМА: ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ

Мета: розкрити предмет філософської антропології, охарактеризувати сутність людини, навчити проводити зв'язок між поняттями “людина – індивід – особа – особистість – індивідуальність”, акцентувати увагу на проблемі свободи і відповідальності особистості, виявити чинники сенсу життя людини, розкрити зміст християнської традиції духовно-морального становлення людини.

Основні поняття: антропологія, людина, душа, індивідуальність, особистість, особа, антропоцентризм, свобода, відповідальність. сенс життя,

Питання семінарського заняття

1. Предмет, завдання і основні принципи філософської антропології.
2. Проблема людини в історії філософії.
3. Людина як єдність духу, душі і тіла.

Питання для самоконтролю

1. Що вивчає філософська антропологія ?
2. Розкрити співвідношення понять “людина – індивід – особистість – індивідуальність”.
3. В чому полягає проблематичність людського буття ?
4. Розкрити поняття та різновиди свободи.
5. Які чинники щастя Ви вважаєте найважливішими ?
6. Розкрийте зміст твердження: “Людина – єдність сутності та існування”.
7. Розкрити зміст та сутність принципів альтруїзм-егоїзм.
8. Довести, чому розумна воля робить людину свободною.
9. Чи можлива свобода у світі де панує необхідність?

Питання для самостійного вивчення

1. Діяльність як антропологічна категорія.
2. Розуміння людини у філософії модерну та постмодерну.
3. Ціннісні аспекти людського буття.
4. Сутність людини у системі християнського світогляду.
5. Поняття свободи в історії філософської думки.

Орієнтовні тексти для читання (хрестоматія додається)

1. Шеллер М. Положення людини в космосі // Читанка з історії філософії: У 6 кн. - Зарубіжна філософія ХХ ст. / Під ред. Г.І. Волинки. Кн. 6. - К.: Фірма "Довіра", 1993. - Розділ: Шеллер М. Положення людини в космосі. - С.146–152.
2. Бубер М. Перспектива // Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. – К.: Либідь, 1996. – С. 149–156.
3. Баварський Ю. Корабль дураков. По мотиву картини И. Босха [Електронний ресурс] // Сервер Проза Ру. – Режим доступу: <http://www.proza.ru/2009/02/13/567>. – Переклад – О. Ткаченко.
4. Бердяєв М. Рабство людини у самої себе // Бердяєв Н. А. О рабстве и свободе человека – Режим доступу до книги: <http://www.vehi.net/berdyaev/rabstvo/index.html>. – Переклад О. Ткаченко.
5. св. Феофан Затворник Три сторони людського життя (Розділи 5–9). // св. Феофан Затворник. Что есть духовная жизнь и как на нее настроиться. – М. : Саввино-Сторожевский ставропигиальный мужской монастырь, 2004. – 338 с. – С. 8– 16. – Переклад О.Ткаченко.
6. Пауль Тілліх Мужність бути. Небуття і тривога / Переклад Андрій Кирчів [Електронний ресурс] // Незалежний культурологічний часопис «І» число 37 / 2005 Страх. – Режим доступу до журналу: <http://www.ji.lviv.ua/n37texts/tillich.htm>.

Література

1. Бердяев Н. Философия свободы. Смысл творчества. – М. : Мысль, 1990. – 220 с.
2. Бубер. Два образа веры (Диалог между человеком и Богом, человеком и миром, человеком и человеком). – М. : АСТ, 1999. – 592 с.
3. Головка Б. Філософська антрополгія: Навч. посібник. – К.: Наукова думка, 1997. – 320 с.
4. Гордієнко А. Методологічні проблеми осмислення буття людини в західноєвропейських концепціях другої половини ХХ ст. // Філософська і соціологічна думка. – 1995. – № 5–6. – С. 25–37.
5. Зеньковский В. В. Проблемы воспитания в свете христианской антропологии / Василий Васильевич Зеньковский. – М. : Свято – Владимирское братство, 1993. – 222 с.
6. Каюа Р. Людина та сакральне / Роже Каюа. – К.: Ваклер, 2003. – 256 с.
7. Лекторский В.А. Идеалы и реальность гуманизма // Вопросы философии. – 1994. – № 6. – С.28–40.
8. Людина в есенційних та екзистенційних вимірах. – К. : Наук. думка, 2004. – 246 с.
9. Мир человека. Хрестоматия для учащихся – М.: Мысль, 1995. – 420 с.
10. Сковорода Г. Пізнай в собі людину. Львів: Світ, 1995. – 527 с.
11. Юдин Б. О человеке, его природе и его будущем. // Вопросы философии. – 2004. – № 2. – С. 16–28.
12. св. Феофан Затворник. Что есть духовная жизнь и как на нее настроиться. – М. : Саввино-Сторожевский ставропигиальный мужской монастырь, 2004. – 338 с.
13. Філософсько-антропологічні студії: Спецвипуск. – К.: Стилос, 2001. – 226 с.
14. Франкл В. Человек в поисках смысла. – М. : Мысль, 1997. – 367 с.
15. Фромм Э. Бегство от свободы. Человек для себя. – Минск: 000 Попурри, 2000. – 672 с..
16. Фромм Э. Душа человека. – М.: ООО Издательство АСТ – ЛТД, 1998. – 204 с.
17. Шарден Т. Феномен человека. – М.: Наука, 1987. – 240 с.
18. Шейко С. Проблема визначення свободи волі у філософії. // Філософські обрії, 1999. – № 1–2. – С. 151–161.
19. Шлемкевич М. Загублена українська людина. – К. : МП.Фенікс, 1992. – 158 с.
20. Шадриков В. Д. Происхождение человечности. Учебное пособие для высших учебных заведений / В. Д. Шадриков. – Москва: Логос, 2004. – 296 с.

21. Человеческая целостность и встреча культур. Збірка матеріалів міжнародної конференції «Успенські читання» (Київ, 2006) / Упор. К. Б. Сігов. – К. : Дух і літера, 2007. – 402 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 16

ТЕМА: СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ

Мета: розкрити сутність суспільства як соціальної системи, ознайомити з історико-філософським становленням соціальної проблематики, охарактеризувати філософські і соціологічні концепції суспільства, сформувати критичне, системне і цілісне уявлення про суспільство і на основі цього вивести емпіричну багатоманітність переживань, думок, вчинків, подій життєдіяльності людини, етносів, людства.

Основні поняття: соціальне, суспільне, суспільство, група, соціальна організація, соціальний інститут, соціальна стратифікація, соціальна мобільність, маргінальність, рушійні сили, соціальна система, традиція, етнос, нація, аномія, суспільно-економічна формація, держава, влада, ідеологія, менталітет, соціальна динаміка, прогрес, громадянське суспільство, бюрократія, легітимність.

Питання семінарського заняття

1. Основна проблематика соціальної філософії.
2. Поняття суспільного і соціального у філософії.
3. Суспільство як соціальна система та її рівні.
4. Рушійні сили та суб'єкти суспільного розвитку.

Питання для самоконтролю

1. Розкрити матеріальні і метафізичні основи соціального.
2. Розкрити природу соціальних відносин.
3. Розкрити особливості моралі і права як соціальних інститутів.
4. Яке місце займає соціальна філософія в системі гуманітарного знання?
5. Визначити предмет і функції соціальної філософії.
6. Які основні функції соціальної системи?
7. Закони народонаселення біологічні чи соціальні? Аргументуйте відповідь.
8. Яка роль бюрократії в системі суспільних відносин?
9. Які характерні риси суспільної практики?
10. Сформулювати основні положення волюнтаризму і фаталізму.

Питання для самостійного вивчення

1. Соціальна стратифікація та мобільність.
2. Розуміння соціального у класиків соціології.
3. С.Франк про природу суспільного життя.
4. Консервативні мотиви в історіософії В. Липинського.
5. Поняття про “правову державу” і “громадянське суспільство”.
6. Суспільство як суспільно-економічна формація.
7. Структура матеріального виробництва і його місце в соціумі.
8. Етнічна свідомість і національна ідея.
9. Право як особливе вираження соціальності.

Орієнтовні тексти для читання (хрестоматія додається)

1. Ясперс К. Осьова епоха (Фрагмент) / Переклад Тарас Возняк// Незалежний культурологічний часопис «І» число 3 / лютий 1990. – Режим доступу до журналу: <http://www.ji.lviv.ua/n3texts/n3.htm>.
2. Ортега-і-Гассет, Хосе. Бунт мас.

Література

1. Артемюк Б. Філософські проблеми суспільного розвитку. – К.:Абрис, 2008. – 176 с.
2. Гидденс Э. Устройство общества. - М.: Академический проект, 2005. – 528 с.
3. Дьюи Дж. Общество и его проблемы / Джон Дьюи; Пер. с англ. И. И. Мюрберг и др. – Москва: Идея-пресс, 2002. – 159 с. – (Университетская библиотека. Политология).
4. Мід Д.Г. Дух, самість і суспільство. З точки зору соціального біхевіориста / Пер.з англ.та передмова Т.Корпало. - К.: Український Центр духовної культури, 2000. – 416 с.
5. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. М.: Политиздат, 1992.–544 с.
6. Социальная философия. К. – Харьков: Изд. центр «Единорог», 2002. – 736 с.
7. Тарасов Б. Н. Куда движется история?: Метаморфозы людей и идей в свете христианской традиции / Борис Тарасов. – С.-Петербург: Алетейя, 2002. – 346 с.
8. Тьоніс Ф. Спільнота та суспільство / Ф. Тьоніс; [пер. з нім. Н. Комарова, О. Погорілий]. – К. : Дух і літера, 2005. – 262 с.

9. Уэбстер Ф. Теории информационного общества / Фрэнк Уэбстер; Пер. с англ. М. В. Арапова, Н. В. Малыхиной; под ред. Е. Л. Вартановой – М. : Аспект Пресс, 2004. – 400 с.
10. Франк С. Л. Духовные основы общества / С. Л. Франк. – М. : Республика, 1992. – 511 с. – (Мыслители XX в.).
11. Шюц А., Лукман Т. Структури життєсвіту. – К.: Український Центр духовної культури, 2004. – 560 с.
12. Ясперс К. Смысл и назначение истории. / Карл Ясперс; [пер. с нем. М. И. Левиной]. – М. : Республика, 1994. – 527 с. – (Мыслители XX века).
13. Ящук Т. І. Філософія історії: Курс лекцій. Навч. посібник. /Т. І. Ящук – К. : Либідь, 2004. – 536 с.